

MED ANDRA ÖGON

– om medveten programsättning av film

Kultur i Väst

Det här häftet vänder sig till biografföreståndare, kultursamordnare, ideella programgrupper och filmentusiaster som arbetar med att programsätta filmer och kringarrangemang på biografer och filmstudior.

Med medveten programsättning menar vi filmval där programsättaren tänkt till lite extra på orättvisor i samhället. Det gäller vem som porträtteras på film men även vem som står bakom kameran.

STRUKTURER I FILM

Vi lever i ett samhälle där det finns normer kring vilka personer som får mer utrymme. Normerna speglas även i filmens värld, där filmskapare och filmkaraktärer i högre grad är vita, män, heterosexuella, utan funktionsvariation och från en högre samhällsklass. Personer som avviker från normen får mindre utrymme bakom och framför kameran, och porträtteras ofta på ett schablonartat och stereotypt sätt. Vilka historier får synas och höras om upphovsmännen nästan alltid har en liknande världsbild och samma erfarenheter? Och hur påverkar filmiska stereotyper vår egen bild av hur människor är?

ETT LANDSBYGDSPERSPEKTIV

Det är ingen nyhet att personer som bor på landsbygden har ett sämre kulturellt utbud än de som bor i städer. Men vad gör det med människors världsbild om de bara exponeras för till exempel rasistiska stereotyper? Rasism och främlingsfientlighet har sin grogrund på platser där det bor få rasifierade personer. Om biografernas filmutbud förmedlar en verklighet utan icke-vita kroppar, eller med onyanserade schabloner av rasistiska stereotyper, förstärker kulturen dessa attityder. Det här gäller inte bara rasism utan även till exempel HBTQ-fobi, funkofobi och sexism.

Vi tror att kultur och film kan påverka människors världsbild. Ett filmutbud som speglar hela samhället utan stereotyper kan, med lite tid och tålamod, förändra fördomar och attityder. Att dessutom visa film som alla människor kan spegla sig i, och inte bara normen, gör att fler människor känner sig välkomna på biografen.

HBTQ I FILMVÄRLDEN

I filmens värld är det väldigt tydligt att den sexuella normen är att vara heterosexuell. Omkring en procent av de karaktärer som skildrades i svensk film 2014 var homo- eller bisexuella, vilket inte alls speglar hur verkligheten ser ut. Könsoverskridande identiteter och uttryck, som exempelvis transidentitet, förekommer nästan inte över huvud taget på film.

Men i Sverige har regissören Ester Martin Bergsmark brutit ny mark med sina unika skildringar av ämnet, bland annat i sin film Pojktanten (2012). På 2014 års guldbaggegalan vann Saga Becker som första transkvinna priset för årets kvinnliga huvudroll för sin roll som Sebastian/Elli i Bergsmarks film Nånting måste gå sönder.

Trots dessa goda exempel är transpersoner en av de mest utsatta grupperna i samhället och minst representerade i filmvärlden.

VAR ÄR MÅNGFALDEN?

Svensk film präglas av en underrepresentation av icke-vita personer, både framför och bakom kameran. Vi lever i ett samhälle med stor mångfald av människor och bred variation av erfarenheter, men det speglas sällan i de filmer som produceras och visas. Om det ens finns filmkaraktärer som är icke-vita, gestaltas de oftast som kriminella, förtryckta eller hjälpsökande. Det skapar en skev bild av invandrade eller rasifierade personer, bilder som reproduceras om och om igen, genom film och kultur. Problemet finns inte bara i Sverige, utan i stora delar av världen, inte minst i USA och Hollywood.

Svenska Filminstitutet och filmkonsulent Baker Karim har sedan 2014 arbetat aktivt med att uppmuntra filmskapare att föra fram nyskapande, originella berättelser ur perspektiv som inte tidigare syns i svensk filmindustri – utan schabloner och rasistiska stereotyper. Journalisten Inti Chavez-Perez har tagit fram ett antirasistiskt filmtest för att visa på hur få filmer som berättas ur ett annat än ett vitt perspektiv.

CHAVEZ-PEREZ-TESTET

1. Filmen måste innehålla en icke-vit karaktär som spelas av en icke-vit skådespelare.
2. Den ska prata med en annan icke-vit karaktär.
3. De ska prata om något annat än brott.

JÄMSTÄLLDHET

Problemen med ojämställdhet i filmbranschen har diskuterats allt oftare sedan millennieskiftet. Det är svårt för kvinnor att bli tagna på allvar, att få gehör för sina idéer och få finansiering till sina filmer. Svenska Filminstitutet har arbetat mycket med dessa frågor, och 2014 var för första gången över hälften av regissörerna, manusförfattarna och producenterna, som SFI stöttade, kvinnor. Däremot är det långt kvar till jämställdhet i den övriga filmbranschen, både i Sverige och internationellt.

På senare år har även innehållet i filmer och gestaltning av kvinnor på vita duken varit på agendan. 2014 väckte jämställdhetstestning av filmer, så kallad A-märkning, stor uppmärksamhet internationellt. Bechdel-testet som A-märkningen utgår från, visar på obalansen i hur få filmer som berättas ur ett kvinnligt perspektiv. Testet är ett kvantitativt test och alla biografer kan A-märka filmer för att visa på ojämställdheten i filmbranschen.

BECHDEL-TESTET

1. Filmen ska innehålla minst två namngivna kvinnliga rollfigurer.
2. De ska prata med varandra.
3. De pratar om annat än om män.

FLER PERSPEKTIV ...

Det finns andra perspektiv som sällan får utrymme i filmens berättelser. Till exempel berättelser med och om människor med funktionsvariationer, berättelser från arbetarklassen eller från äldre huvudpersoner, bara för att nämna några.

Här har vi ett gemensamt ansvar att göra aktiva val för att hitta ett mer balanserat filmutbud. Ju fler perspektiv som representeras på bioduken, desto fler får möjlighet att uppleva att film är en konstform som är angelägen just för dem. Genom aktiva val kan vi också få en ökad mångfald, större förståelse mellan grupper i samhället och på sikt en rik variation av berättelser på vita duken.

ORDLISTA

Funkofobi – fördomar om, särbehandling av och utestängande av personer med funktionsvariation.

Icke-vit – en person som inte har vit hudfärg.

Könsöverskridande identitet eller uttryck – då någon inte identifierar sig som kvinna eller man eller att man genom sin klädsel eller när någon på annat sätt bryter mot samhällets normer kring könsidentitet och könsuttryck.

Rasifierad – en term som beskriver personer som, på grund av sina (kroppsliga) utseenden, blir tillskrivna en viss rastillhörighet och egenskaper som förknippas med den.

Transperson – inbegriper människor som inte identifierar sig som antingen kvinna eller man, personer som vill korrigeras sin kropp eller byta juridiskt kön, människor som använder kläder och andra attribut som brukar anses typiska för ett annat än ens eget kön, och personer som inte vill, kan eller tycker att det är viktigt att definiera sig i fråga om kön.

KONTAKT

Har du frågor eller funderingar kring innehållet i häftet? Eller vill du ha tips på var du hittar filmer som kan bredda utbudet på just din biograf? Kontakta filmkonsulenterna på Kultur i Väst.

Ingrid Thornell
direkt 031-333 51 74
mobil 0703-66 94 08
ingrid.thornell@kulturivast.se

Pia-Mari Wehrling
direkt 031-333 51 35
mobil 0738-21 00 02
pia-mari.wehrling@kulturivast.se

Kultur i Väst
405 44 Göteborg
besök Rosenlundsgatan 4
växel 031 333 51 01
kulturivast.se/film

Kultur i Väst